

Sociale uitkeringen en de stromenbenadering van de arbeidsmarkt

Udo Kock

De stromenbenadering van de arbeidsmarkt is aantrekkelijk omdat informatie uit verschillende gegevensbronnen kan worden benut. De auteur laat – in de context van de Nederlandse arbeidsmarkt – zien hoe deze benadering kan worden toegepast op de relatie tussen sociale zekerheid, de dynamiek van de arbeidsmarkt en de loonvorming. Bij voorstellen voor hervorming van de WAO of de WW is het bijvoorbeeld belangrijk om rekening te houden met de interactie tussen deze twee regelingen (van de redactie).

De Nederlandse arbeidsmarkt is letterlijk en figuurlijk in beweging. Letterlijk doordat dagelijks werknemers worden ontslagen, van baan wisselen, met pensioen gaan, arbeidsongeschikt worden of als schoolverlater of herintreder de arbeidsmarkt betreden. Stromen op de arbeidsmarkt worden veroorzaakt door structurele veranderingen op de arbeidsmarkt en door macro-economische en sectorspecifieke schokken.

Ook figuurlijk is de arbeidsmarkt sterk in beweging doordat zich de laatste decennia een aantal belangrijke structurele veranderingen voordoen. De arbeidsparticipatie van vrouwen verdubbelde sinds de jaren zeventig, terwijl oudere mannen massaal de arbeidsmarkt verlieten. Meer mensen dan ooit werken, maar gemiddeld werken ze minder uren. In de jaren tachtig steeg het aantal werklozen snel, een situatie die ongewijzigd bleef toen het begin jaren negentig economisch weer beter ging. Mede als gevolg van demografische ontwikkelingen lijkt er nu een periode aan te komen met lagere werkloosheidspercentages (ondanks de recente conjuncturele tegenwind). Tegen de achtergrond van deze structurele veranderingen op de arbeidsmarkt mag een belangrijke constante factor niet onvermeld blijven: het aanhoudend grote aantal arbeidsongeschikten. De samenstelling van de groep arbeidsongeschikten is wel veranderd en volgde langs grote lijnen de

ontwikkelingen op de arbeidsmarkt. Minder mannen werden arbeidsongeschikt en meer vrouwen. Tevens werden er minder ouderen arbeidsongeschikt en meer jongeren. Er kwamen minder fysieke beroepsgerelateerde ziekten voor en meer psychische klachten. Deze veranderingen deden zich voor in de periode tussen de jaren zestig en negentig. Het stelsel van sociale zekerheid werd in de jaren zestig en zeventig uitgebouwd en werd in de loop van de jaren tachtig en negentig weer teruggedrongen. Geen wonder dat de relatie tussen sociale zekerheid en de arbeidsmarkt in Nederland altijd veel aandacht heeft gekregen.

De traditionele manier om de economische effecten van sociale zekerheid – in het bijzonder werkloosheidsuitkeringen – te meten is met behulp van een statisch model van arbeidsvraag en aanbod (bijvoorbeeld Vijlbrief 1992). In dergelijke studies wordt een groot aantal arbeidsmarktindicatoren geanalyseerd, zoals de inactieven-actieven ratio (IA-ratio), de wig (het verschil tussen de bruto loonkosten en het netto beschikbare loon) en de sociale zekerheidsquote (het aandeel van sociale zekerheidsuitgaven in de totale publieke uitgaven.) Deze indicatoren worden ook gebruikt om het effect te meten van veranderingen in de uitkeringsvoorwaarden en de hoogte en duur van uitkeringen.

Door het statische karakter van dergelijke kengetallen blijft de analyse van sociale zekerheid vaak beperkt tot het effect op statische efficiëntie, zoals de door Okun (1975) beschreven afruil tussen efficiëntie en gelijkheid. Men kan zich weliswaar een beeld vormen van de effecten van het sociale zekerheidsbeleid, maar dit beeld is onvolledig. De neoklassieke benadering van de arbeidsmarkt richt zich op het aantal uitkeringsgerechtigden, banen of vacatures op een bepaald moment. Statische indicatoren bieden echter onvoldoende inzicht in het verband tussen sociale zekerheid, beleidsveranderingen en de toegenomen structurele veranderingen op de arbeidsmarkt. Deze klassieke benadering negeert cruciale fricties op de arbeidsmarkt die het herstel van het evenwicht na een schok kunnen bemoeilijken zoals geografische verschillen tussen vraag en aanbod, verschillen tussen aangeboden en gevraagde scholing, verschillen in ervaring en asymmetrische informatie over lonen, werknemers en vacatures.

In tegenstelling tot de traditionele analyse van standen, richt de stromenbenadering van de arbeidsmarkt zich primair op de dynamiek van

de arbeidsmarkt en de stromen banen en werknemers waarmee deze dynamiek gepaard gaat (Blanchard en Diamond 1992). Door expliciet rekening te houden met werknemersstromen en baanstromen, die het gevolg zijn van fricties op de arbeidsmarkt, beidt de stromenbenadering waardevolle inzichten in het functioneren van de arbeidsmarkt.

In dit artikel verbinden we de analyse van de relatie tussen sociale zekerheid en arbeidsmarkt met de stromenbenadering. Door het in kaart brengen en analyseren van arbeidsmarktstromen proberen we een beter inzicht te krijgen in de economische effecten van WW-, bijstands- en WAO-uitkeringen. We laten zien dat het voor het analyseren van de effecten van sociale zekerheidsbeleid belangrijk is om rekening te houden met arbeidsmarktstromen en arbeidsmarktdynamiek, niet alleen van werkenden en werklozen op de arbeidsmarkt maar ook van (vervroegd) gepensioneerden en andere non-participanten. Nederland is in dit verband vooral interessant vanwege de hervorming van de sociale zekerheid in de jaren tachtig en negentig en het daarop volgende economische succes.

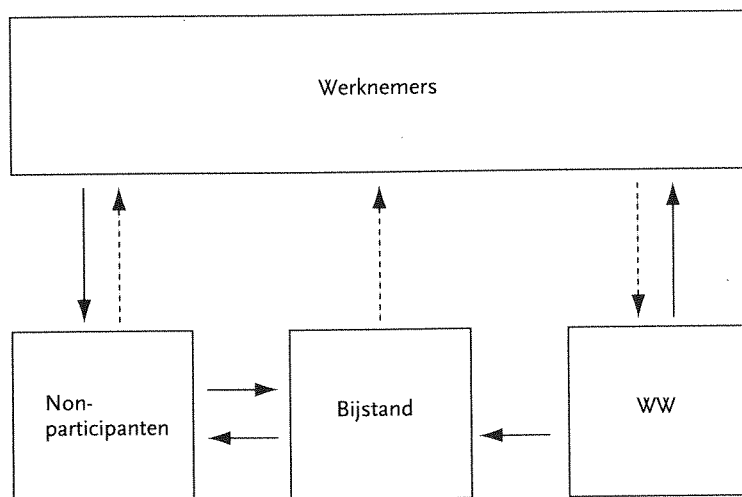
Langetermijntijdreeksen voor arbeidsmarktstromen ontbreken vrijwel en daarom construeren we in de volgende paragraaf eerst macro-economische tijdreeksen van verschillende baan- en werknemersstromen en beschrijven we de belangrijkste trends. Vervolgens bespreken we de resultaten van een empirisch stromenmodel voor de Nederlandse arbeidsmarkt – dat geschat is met behulp van deze stroomgegevens – om de persistentie in het aantal sociale zekerheidsuitkeringen te verklaren. We bespreken ook de resultaten van een empirisch onderzoek naar het verband tussen arbeidsmarktstromen en loonvorming. Tot slot illustreren we met een eenvoudig voorbeeld aan de hand van de WW en de WAO hoe de stromenbenadering relevant is voor het arbeidsmarkt- en sociale zekerheidsbeleid.

1 Nationale rekeningen voor arbeidsmarktstromen

De laatste jaren is er veel empirisch onderzoek verricht naar de dynamiek op de arbeidsmarkt en de onderliggende stromen van banen en werknemers. In de meeste studies wordt gebruik gemaakt van micro-economische gegevens. Aan het gebruik van dergelijke gegevens kleef

echter een aantal nadelen. Daarom kiezen we voor een alternatieve benadering. Op basis van allerlei beschikbare gegevens op macroniveau construeren we een samenhangend stelsel van arbeidsmarktstromen (figuur 1). We gebruiken daarbij een boekhoudkundige methode analoog aan het stelsel van nationale rekeningen¹.

Figuur 1 Arbeidsmarktstromen

De aldus geconstrueerde arbeidsmarktstromen ondervangen veel van de nadelen van micro-economische gegevens. Zo zijn de macrogegevens gebaseerd op continue meting terwijl micro-economische studies gebaseerd zijn op discrete meting. De veel toegepaste micro-economische methode van Davis, Haltiwanger en Schuh (1996) definieert baancreatie als de som van de netto werkgelegenheidsstijging in nieuwe bedrijven en in bestaande bedrijven waar de werkgelegenheid per saldo is toegenomen, gemeten tussen twee tijdstippen. Door deze meetmethode worden de baanstromen onderschat omdat gelijktijdige baancreatie en baanvernietiging tussen de twee tijdstippen waarop wordt gemeten niet wordt meegeteld. Hoe langer het tijdsinterval, hoe groter deze onderschatting. Door gebruik te maken van administratieve gegevens

¹ Gebaseerd op Kock 2000. De nationale rekeningen voor arbeidsmarktstromen worden ook uitvoerig besproken in Kock 2002 en in Broersma, Den Butter en Kock 2000.

(waardoor sprake is van continue meting) van sociale uitkeringen, werkloosheid, werknemers en vacatures kunnen met behulp van enkele veronderstellingen en na enig rekenwerk nagenoeg alle werknemers- en baanstromen in kaart worden gebracht. Deze gegevens zijn afkomstig van het Landelijke Instituut Sociale Verzekeringen (LISV) en macro-economische gegevens van het Centraal Planbureau (CPB), het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) en de Organisatie voor Strategisch Arbeidsmarktonderzoek (OSA).

Een ander verschil is dat de meeste micro-economische stroomgegevens slechts een deel van de economie omvatten. Meestal is dat de sector industrie, onder de veronderstelling dat deze sector min of meer representatief is voor de gehele economie (Broersma en Gautier 1997). In sommige studies zijn alleen bedrijven met een minimum aantal werknemers opgenomen. De macro-economische stroomgegevens die we hier gebruiken omvatten echter nagenoeg de gehele economie en sluiten a-priori geen sectoren of grootteklassen uit. Het valt ook op dat verreweg de meeste micro-economische studies alleen werknemersstromen of baanstromen analyseren. Onderzoeken die beide aspecten van arbeidsmarktdynamiek integraal behandelen zijn zeldzaam². Het nationale rekeningensysteem voor arbeidsmarktstromen dat we hier beschrijven voorziet daar echter wel in. Daarnaast houden we rekening met baanwisselingen, werklozen die stoppen met zoeken en vrijwillig afgebroken contracten.

Het onderzoek richt zich op de stromen tussen drie hoofdgroepen op de arbeidsmarkt: werkenden, werklozen en de niet-beroepsbevolking. Werklozen zijn onderverdeeld in personen met een werkloosheidsuitkering (WW) en personen met een bijstandsuitkering. De niet-beroeps-

2 Een uitzondering vormt de studie van Albaek en Sorensen (1998) voor de Deense arbeidsmarkt. Zij vinden voor de periode 1979-1993 voor de percentages baancreatie en baanvernietiging waarden die vergelijkbaar zijn met ons onderzoek voor Nederland (voor de periode 1980-1991): 14 procent baancreatie (versus 12 procent in ons onderzoek) en 13 procent baanvernietiging (versus 11,5 procent). De verschillen zijn groter voor werknemersstromen. Albaek en Sorensen vinden dat gemiddeld 28,5 procent van de werknemers in een jaar instroomt in de werkgelegenheid of van baan wisselt, tegenover 21 procent in ons onderzoek. Voor de som van uitstroom uit de werkgelegenheid en baanwisselaars zijn deze percentages respectievelijk 28 en 20 procent.

bevolking bestaat uit arbeidsongeschikten (WAO) en non-participanten. Die laatste groep is zeer divers en bestaat uit onder andere (vroeg) gepensioneerden (VUT en AOW), studenten, scholieren, niet-werklozen in de Bijstand en andere niet werkenden. In iedere periode wisselen veel personen van arbeidsmarktpositie. Werklozen vinden een baan of stoppen met zoeken en verlaten daardoor de arbeidsmarkt. Werkenden worden ontslagen, gaan met (vervroegd) pensioen of wisselen van baan. Arbeidsongeschikten, studenten, herintreders en andere non-participanten vinden een baan of schrijven zich in als werkzoekende. Sommige werknemers van wie de baan vernietigd wordt, zullen werkloos raken en daardoor een beroep op de sociale voorzieningen moeten doen. Andere werknemers van wie de baan wordt vernietigd, vinden op tijd een nieuwe baan. Werklozen van wie de maximale uitkeringsduur verstreken is, kunnen een beroep doen op de Bijstand om na verloop van tijd wellicht een baan te vinden. Het is ook mogelijk dat ze na het verlopen van hun WW-uitkering de arbeidsmarkt verlaten.

Naast werknemersstromen zijn er baanstromen. Soms vallen die samen, bijvoorbeeld als een werkzoekende een baan vindt waarvoor geen vacature bestond of als iemand een eigen onderneming start. Instroom in de werkgelegenheid via deze latente vacatures is onderdeel van de baancreatie. Als bij uitstroom uit de werkgelegenheid de baan komt te vervallen is sprake van baanvernietiging. Bij ontslag zal dat meestal het geval zijn maar als een werknemer met (vervroegd) pensioen gaat is de kans reëel dat de baan blijft bestaan en er een vacature ontstaat. In dat laatste geval is er geen sprake van baanvernietiging omdat een bestaande baan wordt omgezet in een vacature.

De constructie van deze stroomgegevens vindt plaats in drie stappen. De eerste stap is het verzamelen van stand- en stroomgegevens uit primaire bronnen zoals het eerder genoemde LISV, CPB, CBS en OSA. Om de omvang van alle relevante stromen te bepalen blijken echter niet voldoende basisgegevens beschikbaar te zijn. Zo is onbekend hoeveel werkenden en non-participanten (schoolverlaters en arbeidsongeschikten) er van jaar tot jaar in de Bijstand terechtkomen. Van de mensen die uit de arbeidsongeschiktheid stromen is onbekend of ze een baan vinden, werkloos raken of de arbeidsmarkt verlaten. Daarom moeten er voor een aantal stromen veronderstellingen worden gemaakt. Dat is de

tweede stap. Om de kwaliteit van de stroomgegevens te waarborgen zijn de veronderstellingen voor de ontbrekende gegevens zoveel mogelijk gebaseerd op beschikbaar micro-economisch onderzoek. Een andere belangrijke waarborg is de restrictie dat de stand-stroom vergelijkingen geen negatieve waarden aannemen. Indien dat toch het geval is, moeten de veronderstellingen worden aangepast. In de derde stap worden met behulp van de informatie uit primaire bronnen en de gemaakte veronderstellingen de ontbrekende stromen afgeleid. Hiervoor wordt in de eerste plaats gebruik gemaakt van het feit dat sommige stromen per definitie aan elkaar gelijk zijn. Een voorbeeld hiervan is als de instroom in de werkgelegenheid door het vervullen van een vacature gelijk is aan de vacature-uitstroom door het vervullen van die vacature. We sluiten het systeem met behulp van stand-stroom vergelijkingen. Deze zijn gebaseerd op de eenvoudige boekhoudkundige regel die stelt dat de verandering van een grootte tussen twee tijdstippen gelijk is aan de instroom minus de uitstroom gedurende die periode.

We hebben de gevoeligheid van de constructiemethode getoetst door een aantal alternatieve veronderstellingen door te rekenen. Het blijkt dat de effecten in de meeste gevallen klein zijn. De stromen in en uit de werkgelegenheid worden niet beïnvloed door de veronderstellingen. De geconstrueerde gegevens voor baancreatie en baanvernietiging blijken echter wel gevoelig voor sommige veronderstellingen. Bij het kiezen van de parameters in de veronderstellingen moet er vooral in deze gevallen op worden gelet dat de stromen geen negatieve waarden genereren.

2 Trends in werknemers-, baan- en uitkeringsstromen

Met behulp van deze constructiemethode kan een omvangrijk systeem van arbeidsmarktstromen worden afgeleid. Er zijn uit primaire bronnen voldoende gegevens beschikbaar om dit op jaarbasis te doen voor de periode van 1970 tot eind jaren negentig. Vanaf 1989 kunnen de arbeidsmarktstromen ook op kwartaalbasis afgeleid worden. Tabel 1 vat de belangrijkste stromen samen.

Tabel 1 Trends van arbeidsmarktstromen in Nederland: 1970-1997

	1971- 1980	1981- 1990	1991- 1997
<i>Stromen</i>			
<i>Werkgelegenheidsinstroom</i>	1.052	1.074	1.338
<i>Werkgelegenheidsuitstroom</i>	1.025	1.037	1.250
<i>Werkloosheidsinstroom</i>	346	466	640
<i>Werkloosheidsuitstroom</i>	322	437	630
<i>Instroom in de WAO</i>	89	97	96
<i>Uitstroom uit de WAO</i>	51	77	101
<i>Instroom in non-participatie</i>	210	272	355
<i>Uitstroom uit non-participatie</i>	285	363	482
<i>Baancreatie</i>	607	699	939
<i>Baanvernietiging</i>	598	658	856
<i>Baanherallocatie</i>	1.205	1.357	1.795
<i>Werknemersherallocatie</i>	2.053	2.085	2.559
<i>Vacature-instroom</i>	824	522	533
<i>Vacature-uitstroom</i>	840	518	538
<i>Standen</i>			
<i>Werknemers</i>	5.038	5.720	5.842
<i>Werkloosheid</i>	112	468	647
<i>Arbeidsongeschikten</i>	398	693	782
<i>Non-participanten</i>	4.804	5.440	5.328
<i>Banen</i>	5142	5.229	5.907
<i>Vacatures</i>	103	57	65

x 1.000 personen of banen, jaargemiddelden gebaseerd op jaargegevens

Omvang en samenstelling van arbeidsmarktstromen. Het blijkt dat sinds het begin van de jaren tachtig elk jaar sprake is van een netto toename van het aantal banen, ofwel een positief verschil tussen baancreatie en baanvernietiging. Alleen in het recessiejaar 1993 daalde het aantal banen. Bruto arbeidsmarktstromen blijken aanzienlijk te zijn in vergelijking met de netto veranderingen. De jaarlijkse baanvernietiging en baancreatie zijn gemiddeld groter dan de werkloosheidsinstroom en -uitstroom. In sommige gevallen leidt baanvernietiging namelijk niet tot werkloosheid, bijvoorbeeld in geval van pensionering of wanneer

direct een andere baan wordt gevonden. Niet alle nieuw gecreëerde banen worden door werklozen bezet, maar in belangrijke mate ook door non-participanten en baanwisselaars. De som van baancreatie en baanvernietiging geeft de baanherallocatie. Dit is een indicator voor arbeidsmarktdynamiek. Daarnaast zijn er ook nog werkenden die van baan wisselen en zijn er non-participanten die een vacature voor een bestaande baan vervullen en uittrekders waarvan de baan behouden blijft. In al deze gevallen is er geen sprake van baanherallocatie maar wel van werknemersherallocatie. Vandaar dat de herallocatie van werknemers hoger uitkomt dan die van banen. Het gaat daarbij in de jaren negentig gemiddeld om de herallocatie van ongeveer 2,5 miljoen werknemers per jaar tegenover bijna 2 miljoen banen. Het aandeel baancreatie en baanvernietiging in de totale herallocatie van werknemers is in de tweede helft van de jaren negentig toegenomen.

De instroom in de werkgelegenheid is in de loop van de jaren negentig aanzienlijk gestegen. Ruim 1,4 miljoen mensen begonnen in 1997 aan een nieuwe baan, waarvan sommigen meer dan één keer. Ruim 40 procent hiervan werkte al maar veranderde van baan. Het resterende deel vormt de instroom in de werkgelegenheid. De instroom vanuit de WW lijkt aan relatief belang te winnen omdat het aantal non-participanten dat gaat werken is de laatste jaren stabiliseert terwijl steeds meer werklozen met een WW-uitkering er in slagen een baan te vinden. Verder blijkt dat er sinds 1995 een licht stijgende trend is van het aantal bijstandswerklozen dat werk vindt.

Voor al in de tweede helft van de jaren negentig is de werkloosheid in Nederland sterk gedaald. De instroom in de werkloosheid daalde echter nauwelijks. Het is vooral de stijgende uitstroom uit de werkloosheid, sinds het eerste kwartaal van 1994, die zorgt voor een afname van de werkloosheid. De stijgende uitstroom uit de werkloosheid komt vooral op het conto van werklozen met een WW-uitkering. Het aantal WW-ers dat de arbeidsmarkt verlaat (bijvoorbeeld voor pensionering) lijkt de laatste jaren te stabiliseren. Aan de stijgende trend van uitstroom uit de WW naar de Bijstand lijkt halverwege 1996 een einde gekomen.

De arbeidsmarktdynamiek die samenhangt met de WAO is voor een deel een gevolg van het gevoerde beleid. Ruim tien jaar geleden, in de

zomer van 1992, vonden aanpassingen in de WAO plaats. Vrij snel nadat de maatregelen van kracht werden, daalde de instroom tot het niveau van midden jaren zeventig toen elk jaar rond de 75.000 mensen in de WAO terechtkwamen. Wat betreft de uitstroom uit de WAO zijn de maatregelen veel minder succesvol gebleken, ondanks de uitstroompiek in 1995 als gevolg van de herkeuringen van bestaande WAO'ers. Sinds de tweede helft van 1995 daalt de uitstroom uit de arbeidsongeschiktheid als percentage van de beroepsbevolking. De instroom vertoont sinds eind 1995 weer een stijgende trend zodat het percentage WAO'ers eind jaren negentig weer begint te stijgen. Opvallend is dat er sinds de tweede helft van 1994 een gedeeltelijke verschuiving lijkt te hebben plaatsgevonden van uitstroom naar non-participatie in de richting van de WW. Dit bevestigt resultaten van eerder ander onderzoek waaruit blijkt dat de WAO deels een substituut is voor de WW (Aarts en De Jong 1992; Hassink, Van Ours en Ridder 1997). Overigens is uitstroom naar non-participatie nog steeds het belangrijkste kanaal om de arbeidsongeschiktheid te verlaten. De meeste arbeidsongeschikten 'ontgroeien' de WAO omdat ze de pensioengerechtigde leeftijd bereiken.

Een algemene tendens die uit de gegevens naar voren komt is dat de omvang van de arbeidsmarktstromen toeneemt. Dit wordt geïllustreerd doordat zowel de som van baancreatie en baanvernietiging als het aantal werknemerswisselingen in de jaren negentig een kwart tot een derde hoger liggen dan in de jaren tachtig. We suggereren twee mogelijke verklaringen. Ten eerste is er de veranderde arbeidsverhoudingen en de veranderingen in de structuur van de beroepsbevolking. In de afgelopen twee decennia is de gemiddelde arbeidsduur sterk teruggelopen, vooral als gevolg van vervroegde pensionering. Nog belangrijker is de sterk toegenomen vraag naar deeltijdbanen: het aandeel deeltijdbanen is sinds 1987 met eenderde toegenomen, van 23 naar 30 procent (Goudswaard, De Kam en Sterk 2000). De stijging van het aandeel deeltijdbanen houdt verband met de toegenomen arbeidsparticipatie van vrouwen. Ook het aandeel flexibele contracten is in deze periode sterk toegenomen. Het gecombineerde effect van deze veranderde arbeidspatronen heeft waarschijnlijk een grote bijdrage geleverd aan de toename van de arbeidsmarktdynamiek.

De irrigatie functie van de sociale zekerheid. Een tweede mogelijke verklaring is de hypothese dat sociale zekerheid het proces van structurele verandering heeft bevorderd omdat het werkgevers en werknemers een instrument geeft om zich aan te passen aan de structurele veranderingen. Op die manier kan sociale zekerheid de dynamiek op de arbeidsmarkt bevorderen. Deze zienswijze suggereert dat de (inkomens)zekerheid van sociale uitkeringen het makkelijker maakt om onrendabele banen te vernietigen en dat het voor werkgevers makkelijker is om nieuwe mensen aan te nemen. Sociale zekerheid heeft aldus een irrigatiefunctie voor economische bedrijvigheid (Korpi 1985)³.

In de economische literatuur bestaat allerm minst overeenstemming over de vraag of uitgebreide sociale voorzieningen nu juist een hinderpaal of een zegen voor de economische bedrijvigheid zijn. Enerzijds is er de eerder genoemde redenering van Okun (1975) over de uitruil tussen efficiëntie en gelijkheid. In deze redenering komen de overdrachtsuitgaven voor de sociale zekerheid in een 'lekke emmer' terecht omdat het welvaartsverlies van degenen die de sociale premies betalen groter is dan de welvaartswinst van degenen die een beroep op deze voorzieningen doen. Het lek in de emmer wordt veroorzaakt doordat premies en belastingen de efficiënte allocatie verstoren en de prikkel tot het verrichten van betaald werk verminderen. Anderzijds wordt er juist op gewezen dat de sociale voorzieningen een positieve bijdrage kunnen leveren aan de welvaart. De lekkende emmer van Okun gaat, volgens deze redenering, uit van een perfecte wereld met volledige informatie en goed werkende markten. De werkelijkheid is echter anders; in onze *second best* wereld kan een herverdeling wel degelijk een welvaartsvoordeel opleveren.

Meer in het bijzonder wordt daarbij de irrigatiefunctie van de sociale zekerheid als alternatief voor de lekkende emmer van Okun benadrukt. Volgens deze theorie bestaat mogelijk er juist een positief verband tussen sociale voorzieningen en economische prestaties aangezien het ontbreken van sociale voorzieningen een goede economische dynamiek in de weg kan staan. Sterkere internationale concurrentie, groeiende dynamiek en fundamentele technologische veranderingen leiden naar

3 De analyse van Burdett (1979) over uitkeringen als zoeksubsidie geeft een theoretische onderbouwing van één kant van de irrigatie-hypothese van Korpi.

verwachting tot meer baanonzekerheid, baanwisselingen en arbeidsmarktdynamiek. Daardoor zal het belang van de irrigatiefunctie naar verwachting toenemen. Mede dankzij de inkomenszekerheid die sociale zekerheid biedt, zullen werknemers niet krampachtig hun oude baan willen behouden wanneer deze onproductief is geworden en worden de processen van baanvernietiging en daarmee ook baancreatie niet onnodig afgeremd. Tijdelijke werkloosheid is bij baanwisselingen onvermijdelijk en zelfs noodzakelijk gezien het welvaartsvoordeel dat het door technologische vernieuwing en preferentieverschuivingen geïnitieerde proces van structurele verandering oplevert. Sociale zekerheid draagt in deze irrigatiefunctie bij tot het opheffen van starheden op de arbeidsmarkt.

Een stap verder gaat de hypothese dat er een verband is tussen het sinds de jaren tachtig gevoerde beleid gericht op herstructurering van het stelsel van sociale zekerheid en flexibilisering van de arbeidsmarkt en de toegenomen arbeidsmarktdynamiek. De toename van de arbeidsmarktdynamiek kan een gevolg zijn van de positieve economische effecten van het Nederlandse overlegmodel waarin sociale partners en de overheid het sociaal-economisch beleid onderling proberen af te stemmen. Als sociale zekerheid inderdaad het proces van structurele verandering ondersteunt dan kan deze hypothese wellicht ook de verbeterde synchronisatie van baancreatie en baanvernietiging in de jaren negentig verklaren. Het is denkbaar dat door de beleidsveranderingen in de jaren tachtig en negentig de irrigatiefunctie van de sociale zekerheid is verbeterd en dat zodoende het verschil in conjunctuurfluctuaties tussen baancreatie en baanvernietiging is afgenomen.

Arbeidsmarktstromen en conjunctuur. Uit de stroomgegevens blijkt dat de instroom in de werkgelegenheid en de uitstroom uit de werkloosheid toenemen tijdens een hoogconjunctuur. Voor uitstroom uit de werkgelegenheid en instroom in de werkloosheid geldt het tegenovergestelde. Eerder onderzoek leverde voor Nederland hetzelfde resultaat op (Gautier 1997). In de meeste andere landen is echter sprake van een anticyclisch verloop van zowel werkloosheidsinstroom als -uitstroom. Dit wordt meestal geïnterpreteerd als een onderbouwing van de stelling dat ondernemers ten tijde van recessies hun bedrijf reorganiseren en herstructureren omdat dan de kosten van een mogelijk tijdelijk verlies

aan productiecapaciteit het laagst zijn. Deze 'reinigende rol van recessies' betekent dat milde conjuncturele schommelingen niet noodzakelijkerwijs ongunstig voor de welvaart hoeven te zijn (Caballero en Hammour 1994).

Overigens blijkt alleen de instroom in de WW anticyclisch te zijn. De instroom in de Bijstand lijkt niet beïnvloed door de conjunctuur. De herallocatie van werknemers lijkt positief gecorreleerd te zijn met de conjunctuur. Dit effect komt echter grotendeels door de baanwisselaars. Als de som van de in- en uitstroom uit de werkgelegenheid zonder het aantal baanwisselaars aan een conjunctuurindicator gerelateerd wordt, blijkt het effect nihil en nauwelijks nog significant. De stand van de economie lijkt geen invloed te hebben op de stromen in en uit non-participatie.

Verder lijkt het erop dat een aantrekkende economie een matigende werking heeft op de stromen in en uit de arbeidsongeschiktheid. De negatieve relatie tussen uitstroom en conjunctuur geldt vooral voor de uitstroom naar werk. Bezien in het licht van de overige resultaten, en vooral het positieve verband tussen conjunctuur en werkloosheidsuitstroom en werkgelegenheidsinstroom, kan dit erop duiden dat (gedeeltelijk) arbeidsongeschikten maar moeilijk profiteren van een toename in de werkgelegenheid.

In de recente economische literatuur wordt vooral aandacht besteed aan de relatie tussen de conjunctuur en baancreatie en -vernietiging. In dit verband is het een belangrijke vraag of de totale baanherallocatie (de som van baancreatie en baanvernietiging) anticyclisch is (Davis, Haltiwanger en Schuh 1996) of niet (Boeri 1996; 1997). Empirisch onderzoek heeft tot nu toe gemengde resultaten opgeleverd. Onze stroomgegevens voor de periode 1989-1999 suggereren dat er geen negatief verband is tussen baanherallocatie en conjunctuur. Baancreatie en de conjunctuur lijken positief gecorreleerd, terwijl baanvernietiging niet beïnvloed lijkt door de conjunctuur. Een belangrijke theoretische fundering van empirisch onderzoek waarin een anticyclisch verloop van baanherallocatie wordt gevonden, is de 'reinigende rol van recessies' die we hiervoor noemden. Onze resultaten kunnen deze theorie niet staven.

Opvallend is dat we voor de jaren zeventig en tachtig een beperkt anti-cyclisch patroon voor baanvernietiging vinden en een procyclisch patroon voor baancreatie. Tijdens de economische neergang van 1993-1994 is er slechts beperkte netto baanvernietiging, zodat er sprake is van gelijktijdige baancreatie en -vernietiging. Wellicht duidt dit op een betere synchronisatie van baancreatie en baanvernietiging. Een mogelijke verklaring voor deze schijnbaar betere synchronisatie vormen de baanwisselkosten (Snower 1997). Door de flexibilisering van de arbeidsmarkt lijkt het aannemelijk dat de baanwisselkosten de laatste jaren gedaald zijn. Voor de dynamiek van de werkloosheid heeft dit twee gevolgen. Aan de ene kant zullen werkgevers minder arbeid opsparen bij teruglopende vraag. Het is immers makkelijker dan voorheen het personeelsbestand aan te passen en de kosten van ontslag zijn lager. De keerzijde van dit effect is dat de conjunctuur minder invloed heeft op de uitstroom uit de werkloosheid. Ook in onzekere tijden, als niet duidelijk is of de conjunctuur zich positief zal ontwikkelen, zullen werkgevers personeel aannemen omdat ze niet bang hoeven zijn dat ze met overtollig personeel komen te zitten als het economisch tij daadwerkelijk keert. Lagere ontslagkosten kunnen ondernemers er bovendien toe brengen eerder op de omslag in de conjunctuercyclus te anticiperen omdat de aanpassingskosten in het geval van een verkeerde inschatting van de vraagontwikkeling lager zijn. Op deze manier kunnen lagere baanwisselkosten verklaren waarom in voorgaande recessies de uitstroom uit de werkloosheid stagneerde terwijl de recessie in 1993-1994 nauwelijks invloed lijkt te hebben gehad op de werkloosheidsuitstroom.

3 Baanconcurrentie en werkloosheidspersistentie

Sinds de jaren zeventig doet zich op de Nederlandse arbeidsmarkt een werkgelegenheidsparadox voor. Aan de ene kant is er, vooral in de jaren negentig, sprake van een grote toename van de werkgelegenheid. Tussen 1984 en eind jaren negentig steeg het aantal banen van 5,5 miljoen tot bijna 7 miljoen. Tegelijkertijd is er een blijvend groot aantal mensen met een werkloosheids-, bijstands-, of arbeidsongeschiktheidsuitkering. Sinds de recessie begin jaren tachtig schommelt het percentage inactieven (mensen tussen 15 en 65 jaar met een sociale uitkering)

rond de 20 procent van de beroepsbevolking. Dit duidt erop dat werklozen en andere uitkeringsgerechtigden niet in staat waren om de nieuwe banen te bemachtigen. Die banen werden bezet door nieuwe toetreders tot de arbeidsmarkt, vooral herintredende vrouwen. De vraag is daarom of de toegenomen baanconcurrentie van non-participanten een verklaring is voor de persistentie in het aantal uitkeringsgerechtigden⁴.

Model analyse. Om deze vraag te onderzoeken ontwikkelen we een empirisch, macro-economisch stromenmodel voor de Nederlandse arbeidsmarkt met behulp van de hiervoor beschreven stroomgegevens voor de Nederlandse arbeidsmarkt⁵. We veronderstellen drie groepen baanzoekers: kortdurig werklozen met een WW-uitkering, langdurig werklozen met een bijstandsuitkering en non-participanten (zie figuur 1). Werknemers die hun baan verliezen komen in de WW terecht of gaan, als ze geen recht hebben op een uitkering, naar non-participatie. Verder zijn er stromen tussen non-participatie en Bijstand en van WW naar Bijstand, voor mensen van wie de maximale uitkeringsduur is verstreken. De kern van het model is een empirische koppelfunctie, analoog aan een macro-economische productiefunctie (zie Van Ours 1991; Broersma en Van Ours 1999). Vacatures en werkzoekenden zijn de inputs in de koppelfunctie, het aantal succesvolle koppelingen is de output. De koppelfunctie in ons model beschrijft hoe werkzoekenden uit de drie groepen concurreren om het vervullen van vacatures. Daarmee is de instroom in de werkgelegenheid in ons model endogeen. De overige stromen zijn exogeen.

De simulaties bevestigen onze hypothese: een toename van het aantal non-participanten dat een baan zoekt vormt een aanvullende verklaring voor de Nederlandse werkgelegenheidsparadox. Het model laat zien dat een permanente stijging in het effectieve werkgelegenheidsaanbod van non-participanten de evenwichtswerkloosheid omhoog stuwt, vooral door de toename van de langdurige werkloosheid (werklozen met een bijstandsuitkering). De stijging van de werkloosheid vlak na verloop

4 Dit is een aanvulling op bestaande verklaringen van arbeidsmarktpersistentie zoals loonstarheid, aanpassingskosten voor werknemers en werkgevers en *insider-outsider* effecten (zie Bean 1994; Lindbeck 1995; Snower 1997).

5 De onderliggende zoektheorie wordt beschreven in Pissarides (2000).

van tijd af, maar het werkloosheidspercentage blijft lange tijd hoog terwijl de werkgelegenheid blijft toenemen. Dit simulatieresultaat komt overeen met de werkelijke ontwikkelingen op de Nederlandse arbeidsmarkt.

Het maakt echter een verschil of de nieuwe toetreders die geen baan vinden zich bij de groep werklozen voegen of buiten de arbeidsmarkt blijven en zich niet als werkloos registreren. Alleen als nieuwe toetreders zich bij de groep werklozen voegen, blijkt de werkloosheid sterk te stijgen. Als onsuccesvolle nieuwe baanzoekers geen uitkering aanvragen en hun sollicitaties al dan niet voortzetten als non-participant, heeft het extra arbeidsaanbod van deze groep nauwelijks effect op de werkloosheid. Afhankelijk van de gemaakte veronderstelling schatten we dat het extra arbeidsaanbod van non-participanten tussen 1985 en 1996 heeft geleid tot een verhoging van de evengewichtswerkloosheid van tussen 0.052 en 0.52 procentpunt.

Baanconcurrentie van non-participanten heeft ook effect op de werkloosheid via vraagschokken. Uit de simulaties blijkt dat het grootste deel van de vraagschommelingen wordt opgevangen door non-participanten. Daardoor vermindert een toename van het arbeidsaanbod van non-participanten het effect van de conjunctuur op de werkloosheid. Dat neemt niet weg dat conjunctuurschommelingen kunnen leiden tot persistentie. Als gevolg van asymmetrische reacties van de geaggregeerde werkloosheid leidt een negatieve vraagschok tot een grotere stijging van de werkloosheid dan dat een positieve vraagschok de werkloosheid vermindert. Na een negatieve vraagschok stijgt het aantal werklozen dat een baan zoekt. Als gevolg van congestie in het koppelproces van vacatures en baanzoekers ('file op de arbeidsmarkt') stijgt de uitstroombkans echter relatief minder dan het aantal werkloze baanzoekers.

Ons stromenmodel van de arbeidsmarkt identificeert kortom twee bronnen van arbeidsmarktpersistentie in Nederland. De eerste bron is wanneer in een periode van toenemende arbeidsmarktparticipatie, non-participanten zich bij de groep werklozen voegen. Conjunctuurschommelingen vormen de tweede bron. Beide bronnen van arbeidsmarktpersistentie hangen samen met het feit dat er baanconcurrentie is tussen werklozen en non-participanten.

Econometrische analyse. Om meer inzicht te krijgen in het koppelproces van werkzoekenden en vacatures is het stromenmodel aangevuld met een empirische analyse van koppelfuncties. In tegenstelling tot de geaggregeerde koppelfunctie uit het simulatiemodel is hier sprake van vijf koppelfuncties, die simultaan worden geschat. Behalve de drie eerder genoemde groepen baanzoekers (kortdurig werklozen met een WW-uitkering, langdurig werklozen met een bijstandsuitkering en non-participanten) betrekken we in deze analyse ook werkenden en (gedeeltelijk) arbeidsongeschikten die een baan zoeken.

De empirische resultaten bevestigen de bevindingen op basis van het hiervoor besproken simulatiemodel dat er sprake is van baanconcurrentie tussen verschillende groepen baanzoekers. De instroom van non-participanten op de arbeidsmarkt blijkt inderdaad een goede verklaring te zijn voor de werkgelegenheidsparadox. Onze schattingsresultaten tonen aan dat het koppelingsproces van vacatures en werkzoekenden het meest efficiënt is voor non-participanten en het minst voor werklozen. Werkenden en (gedeeltelijk) arbeidsongeschikten vallen hier tussenin. Een groter aandeel langdurig werklozen heeft een positief effect op de uitstroomkansen van (gedeeltelijk) arbeidsongeschikten. De uitstroomkansen van non-participanten verbetert als het aantal (gedeeltelijk) arbeidsongeschikte en werkloze werkzoekenden toeneemt. We vinden verder een positief verband tussen lagere uitkeringen en de uitstroomkansen van werklozen, maar vreemd genoeg een negatief verband tussen uitkeringshoogte en de uitstroomkansen van (gedeeltelijk) arbeidsongeschikten. Een mogelijke verklaring is dat de negatieve invloed die hogere uitkeringen hebben op de zoekintensiteit van (gedeeltelijk) arbeidsongeschikten gecompenseerd wordt door minder concurrentie van werklozen.

Onze resultaten geven aan dat het mogelijk is om de arbeidsparticipatie te verhogen door het arbeidsaanbod van non-participanten te stimuleren. De werkgelegenheid past zich soepel en in niet al te lange tijd aan. Dat neemt niet weg dat voor het bevorderen van de arbeidsparticipatie een integrale benadering van de arbeidsmarkt belangrijk is. Er moet rekening worden gehouden met het negatieve effect dat meer arbeidsaanbod en baanconcurrentie van buiten de arbeidsmarkt heeft voor

bestaande baanzoekers, in het bijzonder werklozen. Hetzelfde geldt voor beleid dat gericht is op het vergroten van de zoekinspanning van specifieke groepen uitkeringsgerechtigden. Gemeten in absolute aantallen werklozen zijn de gevolgen van meer baanconcurrentie niet groot, maar de sociale kosten ervan kunnen aanzienlijk zijn wanneer inactiviteit zich, mede als gevolg van toegenomen baanconcurrentie, langdurig concentreert bij een kleine groep aan de onderkant van de arbeidsmarkt.

4 Loonvorming en de stromenbenadering van de arbeidsmarkt

Eén van de kenmerken van het hierboven genoemde zoekmodel is dat na een economische schok vacatures en werkloosheid na verloop van tijd weer terugkeren naar hun oude evenwichtsniveau. De snelheid van die aanpassing hangt af van de manier waarop de lonen reageren op de schok. In traditionele macro-economische vraag- en aanbodmodellen van de arbeidsmarkt wordt loonvorming vaak weergegeven door een Phillips-curve of een looncurve. De Phillips-curve houdt in dat er op lange termijn een negatief verband is tussen veranderingen in het loon en het aantal werklozen (zie Phillips 1958; Phelps 1968). In een looncurve heeft het aantal werklozen invloed op de loonhoogte, in plaats van op de loonstijging (zie Oswald 1982; Blanchflower en Oswald 1990 en, voor een toepassing voor Nederland, Graafland 1992). Het aantal werklozen is een indicator voor de spanning op de arbeidsmarkt en wordt meestal weergegeven als een percentage van het aantal openstaande vacatures. In zowel de Phillips- als de looncurve spelen uiteraard ook andere variabelen een rol zoals de uitkeringshoogte, de arbeidsproductiviteit en de belastingvoet.

De theorie die ten grondslag ligt aan de Phillips- en de looncurve laat de mogelijkheid open dat andere indicatoren dan de verhouding tussen werklozen en vacatures gebruikt worden als maatstaf voor spanning op de arbeidsmarkt. Het ligt daarom voor de hand om in empirische stromenmodellen van de arbeidsmarkt een loonvergelijking te gebruiken waarin, al dan niet endogene, arbeidsmarktstromen de spanning op de arbeidsmarkt weergeven (Broersma en Den Butter 2001; 2002).

Empirische stromenmodellen van de arbeidsmarkt zijn gebaseerd op de evenwichtszoektheorie. In dergelijke modellen wordt loonvorming beschreven door een Nash-onderhandelingsproces tussen werkgever en werknemer, waarin de *rent* van een succesvolle koppeling van een vacature en een baanzoeker verdeeld wordt over beide partijen. Een dergelijke onderhandelingstheorie ligt ook ten grondslag aan de looncurve, waarin verondersteld wordt dat werkgevers en vakbonden over de hoogte van het loon onderhandelen. Vandaar dat we bij het onderzoeken van de invloed van arbeidsmarktstromen op loonvorming uitgaan van de looncurve. In plaats van de verhouding werklozen-vacatures gebruiken we arbeidsmarktstromen als indicator voor de spanning op de arbeidsmarkt. Aangezien de verandering in de werkloosheid in een bepaalde periode gelijk is aan de som van werkloosheidsinstroom en -uitstroom betekent dit dat we in plaats van het aantal werklozen nu de verandering in de werkloosheid gebruiken om de loonvoet te verklaren.

Onze schattingen geven aan dat de loonvoet het beste verklaard wordt door een combinatie van spanningsindicatoren voor de arbeidsmarkt: het aantal ontslagen werknemers, de uitstroom van werkenden naar non-participatie en de uitstroom van vacatures⁶. Het aantal ontslagen werknemers en de uitstroom naar non-participatie hebben een negatieve invloed op de reële loonvoet. De invloed van het aantal ontslagen werknemers is minder sterk dan die van de uitstroom naar non-participatie. De vacaturestroom heeft een veel kleinere invloed op de loonhoogte dan de twee andere arbeidsmarktstromen. Verder blijkt dat de loonvoet zich op korte termijn relatief snel aanpast aan veranderingen in de arbeidsmarktspanning⁷. Zoals op basis van de theorie verwacht werd, blijken arbeidsmarktstromen een goede verklaring te vormen voor de loonhoogte.

6 In de empirische analyse gebruiken we een lineaire benadering van een gecompliceerde theoretische looncurve (Gautier 1997). De schattingen zijn uitgevoerd met de co-integratiemethode.

7 De coëfficiënt van de errorcorrectieterm is 0.65.

5 De stromenbenadering en beleid

De hier besproken stromenbenadering van de arbeidsmarkt is niet alleen nuttig om de werking van de arbeidsmarkt beter te begrijpen maar kan ook een ander licht werpen op actuele beleidsvraagstukken. We illustreren dit aan de hand van de WAO; een cruciaal vraagstuk zowel uit arbeidsmarktperspectief als uit budgettaire overwegingen (arbeidsongeschiktheidsuitkeringen zijn immers veelal hoger dan werkloosheidsuitkeringen). Voor het functioneren van de arbeidsmarkt is de WAO ook van belang omdat door een groot aantal (gedeeltelijk) werklozen in de WAO, de werkloosheid kunstmatig laag wordt gehouden waardoor de arbeidsmarkt verkeerde signalen afgeeft en de lonen meer zouden kunnen stijgen dan economisch verantwoord is.

Het verband tussen werkloosheid, arbeidsongeschiktheid en werkgelegenheid kan worden geanalyseerd aan de hand van een stromenmodel van de arbeidsmarkt. Stel dat er drie groepen op de arbeidsmarkt zijn: werklozen (WW'ers), arbeidsongeschikten (WAO'ers) en werkenden. Werkgevers nemen zowel WW'ers als WAO'ers aan. Een deel van de WAO'ers gaat na verloop van tijd weer werken als gevolg van herstel of omdat ze na gedeeltelijk te zijn afgekeurd een geschikte baan vinden. Omdat de uitkeringshoogte verschilt, zoeken WW'ers en WAO'ers niet even hard naar een baan. We nemen aan dat de WAO aantrekkelijker is omdat de uitkering hoger is en langer duurt. Als een werknemer ontslagen wordt, is er een kans dat hij een WAO-uitkering krijgt en een kans dat hij een WW-uitkering krijgt. De kans op een WAO-uitkering hangt af van hoe streng de WAO-keuring is. Omdat de WAO-uitkering hoger is, nemen we aan dat iedereen die een dergelijke uitkering aangeboden krijgt hem ook accepteert. Ten slotte veronderstellen we nog dat er in iedere periode een vaste kans is dat een WAO'er in de WW terechtkomt en dat die kans afhangt van de frequentie en strengheid van herkeuringen.

In dit eenvoudige stromenmodel zijn er drie beleidsvariabelen: de WAO-keuringen, de herkeuringen, de hoogte en duur van de WW-uitkering en de hoogte en duur van de WAO-uitkering. Soepele WAO-keuringen leiden tot een stijging van het aantal WAO'ers ten opzichte van het aantal WW'ers. Omdat WAO-uitkeringen hoger zijn en daardoor de zoekintensiteit van WAO'ers lager is, vermindert de loondruk zodat de lonen stijgen en de vraag naar arbeid daalt. Aan de andere kant wordt

door een soepele keuring werken aantrekkelijker ten opzichte van niet-werken omdat de kans op de hoge WAO-uitkering groter is. Hierdoor daalt de loondruk en neemt de vraag naar arbeid toe. Het ligt voor de hand dat het eerste effect domineert. Herkeuringen zijn in het bovenstaande simpele voorbeeld een correctie op de WAO-keuring en daarom zijn de effecten precies tegengesteld.

Er is ook een verband tussen instroom in de WAO en de hoogte van de WW-uitkering. Als een werknemer een WAO-uitkering aanvraagt, heeft hij een bepaalde kans om in de keuring arbeidsgeschikt bevonden te worden en daarom geen WAO- maar een WW-uitkering te krijgen. Hoge werkloosheidsuitkeringen hebben een aanzuigende werking op de WAO omdat ze het financiële risico van een WAO-keuring vermindere(n); als de werknemer niet wordt afgekeurd wacht hem immers een relatief hoge WW-uitkering.

6 Samenvatting en conclusie

Bij velen roept het begrip 'economische dynamiek' associaties op met de aandelenmarkt of de IT-sector en niet met de arbeidsmarkt. Toch is de arbeidsmarkt continu en volop in beweging, met dagelijks duizenden 'transacties'. Zelfs een eenvoudige classificatie van alle transacties op de arbeidsmarkt leidt tot een systeem van enkele tientallen arbeidsmarktstromen tussen arbeidsongeschiktheid, werkloosheid, non-participatie en werk.

Die stromen kunnen gebruikt worden voor het beschrijven en analyseren van trends op de arbeidsmarkt. De belangrijkste trends sinds de jaren tachtig zijn: meer dynamiek tussen werk en werkloosheid en meer baanwisselingen. Daarnaast valt het toegenomen belang van non-participanten op. Ze betreden en verlaten vaker de arbeidsmarkt, terwijl op de achtergrond de toegenomen arbeidsparticipatie van deze groep speelt. Een positieve ontwikkeling, maar het blijkt dat het toegenomen arbeidsaanbod van non-participanten kan leiden tot 'file vorming op de arbeidsmarkt' wat zich kan vertalen in persistentie van het aantal mensen met een uitkering, die immers ook actief zijn als werkzoekende. Lonen blijken volgens verwachting te reageren op arbeidsmarktstromen: de reële loonvoet daalt als de instroom in de werkloosheid en non-participatie toeneemt.

Het analyseren van arbeidsmarkt- en sociale zekerheidsstromen draagt niet alleen bij aan een beter inzicht in het functioneren van de arbeidsmarkt, het helpt ook bij het analyseren van beleid. Bij voorstellen voor hervorming van de WAO of de WW is het bijvoorbeeld belangrijk om rekening te houden met de interactie tussen deze twee regelingen; de uitkeringshoogte en -duur van de ene regeling heeft invloed op de toestroom naar de ander. Het is opvallend dat sommige voorstellen, zoals die van de commissie Donner en de SER, dit over het hoofd lijken te zien onder andere omdat deze voorstellen de mogelijkheid open laten de WAO-uitkering voor volledig arbeidsongeschikten te verhogen.

Auteur

Udo Kock is verbonden aan het Internationaal Monetair Fonds (IMF), Policy Development and Review Department, Washington, D.C. Correspondentie: 700 19th Street, NW, Washington, DC 20431, USA. Tel. +1 (202) 623 62 99, e-mail: ukock@imf.org. Dit artikel is op persoonlijke titel geschreven en geeft dus niet noodzakelijkerwijs standpunten weer van het IMF. Het artikel is gebaseerd op de samenvatting van het proefschrift waarop de auteur in april 2002 promoveerde aan de Vrije Universiteit in Amsterdam: *Social Benefits and the Flow Approach to the Labor Market*. Het proefschrift en overige publicaties zijn te vinden op: www.udokock.com.

Literatuur

- Aarts, L.J.M., Ph. R. de Jong (1992), *Economic aspects of disability behavior*, Amsterdam: North Holland.
- Albæk, K., B. E. Sorensen (1998), Worker flows and job flows in Danish manufacturing, 1980-91, *The Economic Journal*, 108, 1750-1771.
- Bean, C.R. (1994), European unemployment; a survey, *Journal of Economic Literature*, 32, 573-619.
- Blanchard, O.J., P. Diamond (1992), The flow approach to labor markets, *American Economic Review*, 82, 354-359.
- Blanchflower, D.G., A.J. Oswald (1990), The wage curve, *Scandinavian Journal of Economics*, 92, 215-235.

- Boeri, T. (1996), Cyclical patterns of gross job flows and the macro-economic relevance of job turnover, in R. Schettkat (ed.), *The flow analysis of labour markets*, 87-95, Londen/New York: Routledge.
- Boeri, T. (1997), Is job turnover counter cyclical?, *Journal of Labor Economics*, 14, 603-625.
- Broersma, L., P.A. Gautier (1997), Job flows in Dutch manufacturing, 1979-1993; empirical evidence and theoretical implications, *De Economist*, 145 (1), 47-64.
- Broersma, L., J.C. van Ours (1999), Job searchers, job matches and the elasticity of matching, *Labour Economics*, 6, 77-93.
- Broersma, L., F.A.G. den Butter (2001), Labour flows as determinants of the wage-price spiral; an empirical analysis for the Netherlands, *Labour*, 15 (2), 279-294.
- Broersma, L., F.A.G. den Butter (2002), An explorative analysis of the influence of labour flows on wage formation, *Applied Economics*, 34, 1583-1592.
- Broersma, L., F.A.G. den Butter, U. Kock (2000), A national accounting system for worker flows, *Economics Letters*, 67 (3), 331-336.
- Burdett, K. (1979), Unemployment insurance payments as a search subsidy: a theoretical analysis, *Economic Inquiry*, 42, 333-343.
- Caballero, R.J., M.L. Hammour (1994), The cleansing effect of recessions, *American Economic Review*, 84, 1350-1368.
- Davis, S.J., J. Haltiwanger, S. Schuh (1996), *Job creation and destruction*, Cambridge/Londen: MIT Press.
- Gautier, P.A. (1997), *The flow approach to the labor market*, Vrije Universiteit dissertation, Amsterdam: Thesis Publishers.
- Goudswaard, K.P., C.A. de Kam, C.G.M. Sterks (2000), *Sociale zekerheid op het breukvlak van twee eeuwen*, Alphen aan den Rijn/Deventer: Samsom/Kluwer.
- Graafland, J.J. (1992), From Phillips curve to wage curve, *De Economist*, 140, 501-514.
- Hassink, W., J. van Ours, G. Ridder (1997), Dismissal through disability, *De Economist*, 145 (1), 29-46.
- Kock, U. (2000), Arbeidsmarktstromen in Nederland, *Maandschrift Economie*, 64 (2), 147-166.
- Kock, U. (2002), *Social Benefits and the Flow Approach to the Labor Market*, Tinbergen Institute Research Series, Amsterdam: Thela Thesis.

- Korpi, W. (1985), Economic growth and the welfare state; leaky bucket or irrigation system?, *European Sociological Review*, 1, 79-118.
- Lindbeck, A. (1995), Hazardous welfare state dynamics, *American Economic Review*, Papers and Proceedings, 85 (2), 9-15.
- Okun, A.M. (1975), *Equality and efficiency: the big trade-off*, Washington, D.C.: Brookings Institution.
- Oswald, A.J. (1982), The Microeconomic theory of the trade union, *Economic Journal*, 92, 567-595.
- Phelps, E.S. (1968), Money-wage dynamics and labor market equilibrium, *Journal of Political Economy*, 76, 678-711.
- Philips, A.W. (1958), The relation between unemployment and the change of money wage rates in the United Kingdom, 1862-1957, *Economica*, 25, 283-299.
- Pissarides, C.A. (2000), *Unemployment equilibrium theory*, 2e editie, Cambridge (MA): MIT Press.
- Snowder, D.J. (1997), Evaluating unemployment policies; what do underlying theories tell us?, in D.J. Snower and G. de la Dehesa (eds.), *Unemployment policy: government options for the labor market*, 15-53, Cambridge: Cambridge University Press.
- Van Ours, J.C. (1991), The efficiency of the Dutch labor market in matching unemployment and vacancies, *De Economist*, 139 (3), 358-378.
- Vijlbrief, J.A. (1992), *Unemployment insurance and the Dutch labor market*, Vrije Universiteit dissertation, Amsterdam: Thesis Publishers.